

uz ostalo, kaže: „Knjiga *Kako se branilo dostojanstvo* Vojislava Sekelja predstavlja izbor iz njegovih uvodnika, polemičkih tekstova i komentara koji su objavljeni u *Glasu ravnice* i *Žigu* tijekom 90-ih godina XX. stoljeća. Pisani jednostavnim stilom, ovi britki zapisi odlično oslikavaju brojne društvene i političke devijacije u Subotici u naznačenom vremenu. Promatrani, pak, u kontinuitetu od desetak godina Sekeljevo kroničarenje predstavlja odličnu vivisekciju raspukle nam i raspale normalnosti“ (str. 263). Značajno je pripomenuti da cjelokupni znanstveni aparat ove knjige predstavljaju samo dvije podulje fusnote u tekstu Tomislava Žigmanova, čiji je sadržaj izuzetno dragocjen, jer bi bez njih bilo iznimno teško na pravi način razumjeti samo djelo, i to od strane svakoga čitatelja. Nakon pogovora, u knjizi slijedi još samo Kazalo i na posljednjoj stranici logotip subotičkog dvotjednika *Žig*.

Na samome kraju, ostalo je još uputiti čitatelja na neke interesantne detalje na koje također valja obratiti pažnju tijekom čitanja ovoga djela. Recimo, oni naslovljeni *Zaštititi umjetnika i umjetnost!* (73 str.) i *Ristić i magla u julu* (str. 171), koji na posebno lijep i lucidni način uvjerljivo prikazuju „štetočinski“ odnos Miloševićeve vlasti prema Narodnome kazalištu u Subotici, kulturi, umjetnosti i umjetniku uopće. S druge strane, pisma koje je Sekelj pisao Francisku Franku i Vojislavu Šešelju (a koja bi također trebalo obvezno pogledati) svjedočanstvo su zbilja velike hrabrosti i jasne čiste savjesti njihova autora. Sveukupno promatrano, Sekeljeva knjiga relevantno je svjedočanstvo o posljednjem desetljeću XX. stoljeća, s kojim se svaki

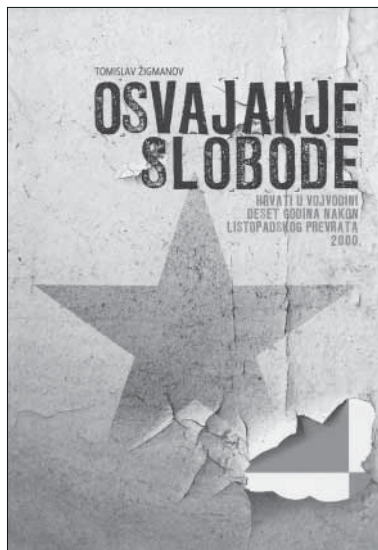
istraživač suvremene povijesti vojvođanskih Hrvata obvezno treba suočiti.

Damir Stanojević

Tomislav Žigmanov, *Osvajanje slobode: Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskog prevrata 2000.*, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica 2011., 150 str.

U izdanju Hrvatskog akademskog društva u Subotici je 2011. godine objavljena knjiga Tomislava Žigmanova pod naslovom *Osvajanje slobode – Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskog prevrata 2000.* Značaj doprinosa promišljanju stanja hrvatske zajednice u Vojvodini iskazan kroz ovu publikaciju daleko nadilazi njen relativno skroman obim od 150 stranica u nakladi od 500 primjeraka.

Tomislav Žigmanov je vrsni kroničar događanja u svojoj zajednici, a često i njihov djelatni uzrok. Filozofsko obrazovanje daje mu sposobnost da prepoz-

naje i vlada principima mišljenja i djelovanja, dok mu angažman u novinarstvu i civilnom sektoru daje iskustvo kojim obogaćuje svoja viđenja iskazana kroz brojne tekstove manjeg ili većeg obujma. Njegovo sudjelovanje u pokretanju i radu institucija na području obrazovanja, informiranja i kulture stavlja ga u red poznavatelja koje se neizostavno mora i treba konsultirati prilikom upoznavanja sa stanjem hrvatske zajednice u Vojvodini, ali i šire.

Navedena publikacija pojavljuje se u aktualnom trenutku, izraženom ne samo kroz desetogodišnjicu listopadskog političkog prevrata, već i kroz zahtjeve koji se pred hrvatsku i druge zajednice postavljaju u pravnom i političkom kontekstu. Ovdje svakako mislimo na to da Zakon o nacionalnim vijećima iz 2009. godine obvezuje nacionalna vijeća da pripreme i usvoje strateške dokumente, prvenstveno u području kulture i informiranja, ali manje eksplicitno svakako i u drugim područjima. S druge strane, politički kontekst u kojem se vođanski Hrvati pozicioniraju u srbijanskom društvu podlozan je turbulencijama, pa je potrebno ispravno analizirati elemente konteksta kako bi se uspješno upravljalo procesima, koji su se počeli ostvarivati prema zacrtanim ciljevima.

Sadržaj publikacije okrenut je upravo analizi svega onoga što je potrebno za jedan dobar menadžment nacionalne zajednice. Žigmanov daje osnovne činjenice o Hrvatima u Vojvodini s obzirom na njihovu višestoljetnu prisutnost kao zajednice koja u Vojvodini broji značajan broj pripadnika i koja se nalazi u specifičnim prilikama u sadašnjosti. Uloga hrvatske zajednice u Vojvodini u listopadskom prevratu i njeno političko

profiliranje i pozicioniranje predmet je posebne pozornosti autora. Na temelju ovih elemenata iscertava se polje u kojem se vrši izgradnja i razvoj hrvatske institucionalne infrastrukture na područjima koja su od značaja za izgradnju i očuvanje nacionalnog identiteta, a to su kultura, informiranje, obrazovanje i službena uporaba jezika i pisma. Za realizaciju političkih namjera i prava hrvatske zajednice resurs bez kojeg se ne može svakako su financijska sredstva, te nam Žigmanov daje detaljan uvid u politike financiranja na različitim razinama, od lokalnog do državnog, kako Republike Srbije, tako i Republike Hrvatske. S obzirom da hrvatska nacionalna zajednica u Vojvodini spada u takozvane „nove nacionalne manjine“, značajan aspekt je definiranje odnosa nove manjine prema vlastima u Srbiji koji je svakako određen i odnosima Srbije i Hrvatske kao novih država koje su nastale ratnim raspadom bivše SFR Jugoslavije. Na temelju uvida u sve najznačajnije momente vezane za zajednicu Žigmanov postavlja pitanje budućnosti i daje građu za povijest Hrvata u Vojvodini u vidu popisa knjiga, zbornika, časopisa, listova, članaka i internetskih stranica objavljenih u razdoblju od 2000. do 2010. godine.

Po Žigmanovu, postoje tri činitelja koji određuju život hrvatske zajednice: politički (na razini Srbije), infrastrukturni (na razini hrvatske zajednice) i vanjsko-politički (na razini srpsko-hrvatskih odnosa).

Autor smatra kako integracija Hrvata u Srbiji ima sljedeće karakteristike: 1. ona je povijesno zakašnjela, 2. odvija se u mahom nepovoljnim društvenim uvjetima, 3. brojni su diskontinuiteti u tom procesu (s obzirom na institucio-

nalne okvire i u reprodukciji intelektualne elite) i 4. proces je ostao nedovršen (pomanjkanje jake etničke svijesti, asimilacija). Posljedice ovih karakteristika očituju se u naglašavanju regionalnog identiteta (primjer Bunjevaca), nerazvijenosti nacionalne svijesti i neizgrađenoj manjinskoj identitetskoj infrastrukturi, uz reprodukciju intelektualne elite unutar tradicionalnih zanimanja poput liječnika, svećenika i pravnika, bez adekvatne organizacije. Žigmanov je kritičan prema ovakvim uvjetima koji su, po njemu, doveli do izgradnje „tzv. bunjevačke nacije na koncu XX., a koji su nastavljeni i na početku XXI. stoljeća“.

Za hrvatsku zajednicu u Srbiji jedan od najznačajnijih momenata je pad broja članova iskazan na popisima. Podsjećamo kako je na popisu 1981. u Srbiji bilo 149.368 Hrvata, dok ih po popisu iz 2011. ima 57.900. Uzroci ovog drastičnog pada su po Žigmanovu asimilacija i protjerivanje, kao i iseljavanje. Infrastrukturalna situacija vojvođanskih Hrvata je takva da je poslije raspada SFRJ na djelu ostala samo Katolička crkva. Istovremeno, uočava se da je Miloševićev projekt Srbije bio bez razumijevanja za uspostavljanje manjinskih institucija za građane hrvatske nacionalnosti, tako da je status manjine dobiven tek za vrijeme Vlade Zorana Đinđića. Hrvate za to vrijeme prati i negativna predstava u široj javnosti, na što ukazuju različita istraživanja. Posljedice ovih momenata Žigmanov prepoznaje u vidu infrastrukturne slabosti i malog sudjelovanja Hrvata u javnom životu zajednice.

Istovremeno, politički život vojvođanskih Hrvata ogleda se u postojanju stranaka s hrvatskim predznakom i sudjelovanjem u političkom životu na više

razina. Ovom aspektu Žigmanov pridaje veliku pozornost, i u situaciji institucionalne neizgrađenosti uočljivo se prepoznaje politička moć kao ključna za izgradnju identitetske infrastrukture. Ovaj razvoj odvija se unutar državnog sustava Srbije koji je i sam u procesu zakašnjele tranzicije, sa slabo razvijenim demokratskim institucijama, gdje su Hrvati, kada je riječ o ekonomskim aspektima, uglavnom gubitnici tranzicije. Ipak, Žigmanov ocjenjuje da je tijekom 2002. i 2003. upravo nastojanjima političkih snaga u sprezi s civilnim sektorom došlo do započinjanja obrazovanja i informiranja putem tiskanih medija, uz službenu uporabu hrvatskog jezika. Usvajanje Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina 2002. bio je rezultat volje stranaka koje su porazile prošli režim, ali su bile i dio obveze proisteklih iz međunarodnog prava. Ipak, važno je uvijek ponovno primijetiti da manjinsko pitanje nije u Srbiji u formalno-pravnom smislu do kraja i dosljedno riješeno, na što Žigmanov otvoreno ukazuje. Predmet kritike je također to što sudjelovanje manjinskih političara nije samostalno, već se može prepoznati paternalizam velikih stranaka.

Žigmanov prepoznaje da u posljednjih deset godina raste broj različitih vrsta institucija na svim značajnim područjima koje detaljno opisuje. Osnivaju se i počinju djelovati različite profesionalne institucije financirane iz državnog proračuna, uz rast obujma i kvalitete manjinskih prava koje Hrvati uživaju. Ipak, prepoznaje se nedostatak iskustva u izgradnji i upravljanju institucijama, dok politički okvir vlasti često osujećuje razvoj. U kontekstu posljednjih izbora za Hrvatsko nacionalno vijeće 2010. go-

dine, Žigmanov ukazuje na iznenađujući i upitni utjecaj velikih stranaka poput Demokratske stranke na izborne tokove. On ovaj utjecaj, koji je inače vidljiv kod skoro svih manjina, tumači kao interes stranaka da se nacionalna vijeća manjina stave pod kontrolu, da se pacificiraju zahtjevi manjina i da se sinekuralno namiri jedan broj kadrova. Osim toga, uočljiva je prevaga stranačkih nad manjinskim interesima. S druge strane, Žigmanov zaključuje da zajedničko djelovanje politike i civilnog sektora vodi uspjehu, za razliku od politikantskog etno-biznisa i nedostatka kompetencija.

Značajnu pozornost Žigmanov povećuje financiranju hrvatske infrastrukture i međudržavnim odnosima Srbije i Hrvatske, te mjestu vojvođanskih Hrvata u tim odnosima. On uočava da vojvođanski Hrvati nisu važan činilac unutar srpsko-hrvatske perspektive i daje preporuke za poboljšanje ove situacije.

Kao kroničar, Žigmanov analizirano razdoblje ocjenjuje kao pozitivno s obzirom na „osvajanje slobode“ za Hrvate u Vojvodini, iako primjećuje da punina slobode još nije osvojena. Postizanje ove „punine“ predstavlja ozbiljan zadatak koji zahtijeva sinkronizirani angažman čitave zajednice. U tom smislu publikacija Tomislava Žigmanova predstavlja preko potrebni prilog demokratskoj raspravi i usuglašavanju stavova s obzirom na najvažnija pitanja vojvođanskih Hrvata. On sam primjećuje kako je publikacija tek neka vrsta uvoda, ali kroz nju su iskazani i ciljevi i najveće poteškoće koje se nalaze na putu prema ciljevima. Stoga bi ovu publikaciju trebali pročitati svi oni koji se nalaze u institucijama hrvatske zajednice u Vojvodini, kao i članovi zajednice uopće koji žele razumjeti

procesе unutar zajednice i korake njenih institucija u budućnosti.

Tekst Tomislava Žigmanova pridonosi ne samo uspostavljanju racionalnije slike među i o Hrvatima u Vojvodini, gdje se nudi kao moguće primjereniji odgovor manjinske elite na izazove pred kojima se nalazi zajednica, već doprinosi i boljem poimanju statusa manjinskih zajednica u Srbiji, čime se preporučuje i čitateljstvu iz drugih nacionalnih zajednica, pogotovu elitama koje ozbiljno shvaćaju postavljena pitanja i same žele dati adekvatne odgovore.

Miroslav Keveždi

Ivan Bonus, *Moj voljeni i kićeni Srijem, Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata*, Zagreb, 2011., 356 str.

Tematiziranje povijesti i suvremenih društvenih prilika srijemskih Hrvata u znanstvenim i publicističkim djelima Hrvata u Vojvodini visoko je podzastupljeno. Razloga tomu je više, no najvažniji su, čini se, malobrojnija intelektualna elita te slabija institucionalna izgrađenost hrvatskih udruga kulture u Srijemu. Naime, osim Marka Kljajića (*Golubinci kroz povijest*, HRID, Subotica, 1996.; *Slankamen kroz povijest*, HRID, Subotica, 1996.; *Kako je umirao moj narod*, HRID, Subotica, 1997.; *Sveti Juraj u Petrovaradinu*, Rimokatolički župni ured svetog Jurja, Petrovaradin, 2004.; *Surčin kroz povijest*, Župni ured Presveto Trojstvo Surčin, Vinkovci i Petrovaradin, 2010.), Antuna Devića (*Župa Kukujevići*, vlastita naklada, Jarmina, 2006.; *Župe Čerević i Beočin*, Mirko Gračan : Tiskara Pauk, Jarmina-Cerna, 2008.; *Župe Hrtkovci i Ni-*